

OBRAČUNSKA PLAĆANJA U POSLOVANJU PODUZETNIKA

Hodak, Karla

Undergraduate thesis / Završni rad

2021

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Polytechnic in
Pozega / Veleučilište u Požegi**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:112:671827>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-11**

VELEUČILIŠTE U POŽEGI
STUDIA SUPERIORA POSEGANA

Repository / Repozitorij:

[Repository of Polytechnic in Pozega - Polytechnic in
Pozega Graduate Thesis Repository](#)

zir.nsk.hr

DIGITALNI AKADEMSKI ARHIVI I REPOZITORIJI

VELEUČILIŠTE U POŽEGI

Karla Hodak, 7747

OBRAČUNSKA PLAĆANJA U POSLOVANJU PODUZETNIKA

ZAVRŠNI RAD

Požega, 2021. godine

VELEUČILIŠTE U POŽEGI

DRUŠTVENI ODJEL

PREDDIPLOMSKI STRUČNI STUDIJ RAČUNOVODSTVO

**OBRAČUNSKA PLAĆANJA U POSLOVANJU
PODUZETNIKA**

ZAVRŠNI RAD

IZ KOLEGIJA FINANCIJSKO RAČUNOVODSTVO

MENTOR: dr.sc. Svjetlana Letinić, prof. v.š.

STUDENT: Karla Hodak

Matični broj studenta: 7747

Požega, 2021. godine

SADRŽAJ:

1. UVOD	1
2. OBLICI I VRSTE OBRAČUNSKIH PLAĆANJA	2
2.1. OBRAČUNSKA PLAĆANJA	2
2.2. PRIJEBOJ (KOMPENZACIJA)	2
2.3. USTUP POTRAŽIVANJA (CESIJA)	10
2.4. ASIGNACIJA	14
2.4.1. ASIGNACIJA KAO VRIJEDNOSNI PAPIR	20
2.4.2. ODNOS ASIGNACIJE I CESIJE	20
2.5. PREUZIMANJE DUGA	21
2.6. OBRAČUNSKO PLAĆANJE IZDAVANJEM PRIJENOSA VRIJEDNOSNIH PAPIRA	23
2.7. OBRAČUNSKO PLAĆANJE U UVJETIMA BLOKADE RAČUNA	25
2.8. OBRAČUNSKO PLAĆANJE S NEREZIDENTIMA	26
3. OBRAČUNSKO PLAĆANJE U POSLOVANJU OBRTNIKA	27
3.1. KOMPENZACIJA	28
3.2. CESIJA	28
3.3. ASIGNACIJA	29
3.4. PREUZIMANJE DUGA	29
4. ZAKLJUČAK	31
5. LITERATURA	32
6. POPIS NALOGA ZA KNJIŽENJE, TABLICA I SLIKA	34
7. KRATICE	35

SAŽETAK

Obračunska plaćanja su plaćanja kojima prestaje novčana obveza prijebojem ili zamjenom ispunjenja, odnosno promjenom na strani vjerovnika i dužnika te drugim oblicima međusobnog obračunskog namirenja obveza i potraživanja. Obračunsko plaćanje se provodi kompenzacijom, cesijom, asignacijom, preuzimanjem duga te drugim oblicima namire međusobnih novčanih obveza i potraživanja. Poduzetnici obračunska plaćanja vrlo često koriste kako bi održavali likvidnost poduzeća i naplatili potraživanja kod kojih se sumnja u naplativost. Obračunska plaćanja su dopuštena i u poslovanju s nerezidentima, uz određene iznimke, no ona nisu dopuštena u trenutku kada je ovršenik u blokadi. Obračunska plaćanja kod obrtnika i slobodnih zanimanja osobito su aktualna u uvjetima smanjene likvidnosti pri čemu obrtnici svoja potraživanja i obveze često nastoje namiriti kompenzacijom. No, i cesija je jedan od načina obračunskih plaćanja u koju mogu biti uključeni obrtnici, trgovačka društva i građani kao sudionici u platnom prometu odnosno sudionici u cesiji.

Ključne riječi: obračunsko plaćanje, kompenzacija, cesija, asignacija, preuzimanje duga

ABSTRACT

Clearing processes are payments that terminate a monetary obligation by offsetting or replacing the fulfillment, or by a change on the part of creditors and debtors, and other forms of mutual settlement of obligations and receivables. Clearing process is made by compensation, cession, assignment, debt assumption and other forms of settlement of mutual monetary obligations and receivables. Entrepreneurs often use monthly payments to maintain the company's liquidity and collect demand for which payability is suspected. Clearing processes are also allowed in business with non-residents, with certain exceptions, but they are not allowed at the time when the debtor is blocked. Clearing processes with craftsmen and free professions are especially trendy in conditions of reduced liquidity, where craftsmen often try to settle their demand and liabilities by compensation. However, cession is also one of the methods of clearing processes in which craftsmen, companies and citizens can be included as participants in payment operations, or in other words participants in cession.

Key words: clearing process, compensation, cession, assignment, debt assumption

1. UVOD

Odabrana tema za završni rad je „Obračunska plaćanja u poslovanju poduzetnika“. U uvjetima gospodarske i financijske krize, kojoj je ovoga puta pandemija korona virusa uzrok, održavanje likvidnosti poduzeća može biti popriličan izazov, a obračunska plaćanja predstavljaju jedan od efikasnih instrumenata kako ju održati.

Danas je sve veći problem naplaćivanje. Zahtjevi za plaćanjem svojih obveza od strane kupaca postaju sve dulji, a potreba da se smanje potraživanja proporcionalno rastu. Želja za smanjenjem potraživanja zahtjeva što bržu naplatu od strane dobavljača, te su zato dobavljači prisiljeni u što kraćem roku izvršiti naplatu. Tada se naplate i podmirenja rješavaju korištenjem obračunskih plaćanja. Ovim radom će se prikazati prednosti obračunskih plaćanja, ali i postojeće nedoumice u vezi istih.

Predmet završnog rada je predstaviti pojam obračunskog plaćanja, definirati oblike obračunskog plaćanja i uvjete u kojima se mogu izvršiti, te objasniti razlike između pojedinih vrsta obračunskih plaćanja. Dok je cilj završnog rada povezati zakonske pretpostavke i učinke na računovodstvene evidencije obračunskih plaćanja, kao i važnost obračunskih plaćanja posebno u uvjetima gospodarske i financijske krize. Obračunskim plaćanjima se postiže ubrzavanje i pojednostavljivanje procesa podmirenja obveza, te se u nekim slučajevima poboljšava bezgotovinsko poslovanje.

Prvi dio rada je *Uvod* u kojem se iznosi predmet i cilj rada, te struktura samoga rada. U drugom dijelu rada, *Oblici i vrste obračunskih plaćanja*, detaljno će biti objašnjene vrste obračunskih plaćanja i uvjeti u kojima se provode. Svako od obračunskih plaćanja bit će potkrijepljeno i primjerima iz prakse. Također će u ovom dijelu rada biti obrađeni slučajevi kada je jedna od ugovorenih strana nerezident te kada je zabranjeno obavljanje obračunskih plaćanja. Sadržajem trećeg dijela rada, *Obračunska plaćanja kod obrtnika*, će biti objašnjena obračunska plaćanja kod obrtnika, gdje i kada se evidentiraju računovodstvene promjene, u slučaju kada je, obrtnik obveznik poreza na dohodak, također obveznik poreza na dodanu vrijednost. Isto tako biti će prikazani i primjeri iz prakse. *Zaključkom* će biti dan osvrt na cjelokupni rad.

2. OBLICI I VRSTE OBRAČUNSKIH PLAĆANJA

2.1. OBRAČUNSKA PLAĆANJA

Obračunska plaćanja se često upotrebljavaju u uvjetima nelikvidnosti uzrokovane krizama, a danas na likvidnost utječe i pandemija korona virusa te su posljedično tome i obračunska plaćanja dobila dodatno na značaju. Prema Jurić (2014:23) obračunskim putem poduzetnici mogu naplatiti i svoja potraživanja kod kojih postoji sumnja u naplativost. Iako se poduzetnici najčešće koriste kompenzacijom (prijebojem) i cesijom, postoje i drugi oblici obračunskih plaćanja kao što su asignacija, preuzimanje duga i izdavanje vrijednosnih papira o čemu nešto više u nastavku završnog rada. Odlici obračunskih plaćanja i uvjeti u kojima se mogu izvršiti definirani su Zakonom o obveznim odnosima (NN 35/05, 41/08, 125/11, 78/15, 29/18, u daljnjem tekstu: ZOO).

Budući da ne postoji izričita odredba kojom se obračunska plaćanja moraju evidentirati preko računa u banci, Belak i ostali (2014:182) ističu da se ona evidentiraju samo knjigovodstveno – knjiženjem na kontima glavne knjige (i u saldakontiju) na temelju izjava o kompenzaciji u slučaju kompenzacije, ugovora o cesiji ako se koristi cesija i druge odgovarajuće isprave ovisno o kojem se obračunskom plaćanju radi. Novčana obveza može prestati ispunjenjem te obveze ili nekim drugim načinom prestanka kao što su: prijeboj, promjena na strani vjerovnika i dužnika, otpis duga, sjedinjenje, nemogućnost ispunjenja, protek vremena, otkaz i smrt.

U nastavku rada bit će definirani neki oblici obračunskog plaćanja, počevši od prijeboja (kompenzacije).

2.2. PRIJEBOJ (KOMPENZACIJA)

Ako između dvije osobe ili dvije stranke postoje uzajamna potraživanja (dakle i uzajamne obveze) bilo bi neekonomično i nelogično da se one ispunjavaju zasebno. Kada bi se te obveze podmirivale zasebno to bi bilo komplicirano. U tom bi slučaju postojala potreba za dvostrukim ispunjavanjem koja je nepotrebna. Zbog toga se u praksi koristi prijeboj (kompenzacija) koja suzbija takve pojave, odnosno njome se postiže ubrzavanje, pojednostavljivanje i pojeftinjavanje procesa podmirenja obveza. Primjerice ako je u pitanju prijeboj novčane tražbine, smanjuje se ili se u potpunosti otklanja potreba za gotovinom i gotovinskim plaćanjem. Time se u pravnom i gospodarskom sustavu poboljšava bezgotovinsko poslovanje, te se suzbija pojava insolventnosti dužnika jer se otklanja potreba za dvostrukim ispunjenjem. Drugim riječima, prema Milotiću (2015:208) prijebojem

(kompenzacijom) istodobno prestaju najmanje dvije obveze ili više njih ako između dvije osobe postoji više različitih obveznih odnosa, a time i više uzajamnih tražbina. Zbog svega navedenog ovaj je oblik obračunskog plaćanja u pravnoj praksi posebno atraktivan i koristan.

Kompenzacija ili prijeboj međusobnih potraživanja i obveza dviju osoba (stranaka) predstavlja jedan od načina prestanka obveza sukladno čl. 195. do 202. prema ZOO-a. Prema Belaku i ostalima (2014:289) riječ je o međusobnom obračunavanju dospjelih potraživanja između dviju ili više osoba koja glase na novac ili druge zamjenjive stvari.

Člankom 195. ZOO-a izrijekom se navode opće pretpostavke jednostranog prijeboja (kompenzacije). Spomenuti članak sadržava stroge (kogentne) odredbe o tim općim pretpostavkama, što znači da se njihov broj ne može smanjiti ili povećati, ili da im se sadržaj na bilo koji način može mijenjati.

Riječ je o sljedećim pretpostavkama:

- tražbine moraju biti istovrsne odnosno istorodne, što znači da tražbine koje se stavljaju u prijeboj moraju biti istoga roda i kakvoće, a mogu glasiti na novac ili na druge zamjenjive stvari
- drugi kriterij je da potraživanja koje se žele prebiti moraju biti dospjela u trenutku prijeboja, dakle buduća i nedospjela potraživanja ne mogu biti predmet prijeboja (kompenzacije)
- uzajamnost tražbina podrazumijeva da su baš ta jedna i druga osoba iz različitih pravnih odnosa jedna drugoj istodobno i dužnik i vjerovnik, tj. da potraživanja postoje između istih osoba te da osoba koja prebija potraživanja mora u isto vrijeme biti i dužnik i vjerovnik. To znači da se u prijeboj mogu staviti samo vlastite tražbine, ali ne ujedno i tražbine trećih osoba. Riječ je o načelnoj pretpostavci od koje postoje ZOO izrijekom propisane dvije iznimke, a to su da jamac može prebiti dužnikove obveze prema vjerovniku s dužnikovom tražbinom prema vjerovniku (čl. 197. st. 2. ZOO-a). Dužnik ustupljene tražbine (cesus) može prebiti primatelju (cesionaru) one svoje tražbine koje je do obavijesti o ustupu mogao prebiti ustupitelju (cedentu) (čl. 199. st. 1. ZOO-a). Dužnik također može prebiti ustupljene tražbine (cesus) i one svoje tražbine prema ustupitelju (cedentu) koje je stekao prije obavijesti o ustupu, a čiji rok za ispunjenje nije bio dospio u času kad je obaviješten o ustupu, ali samo ako taj rok pada prije roka za ispunjenje ustupljene tražbine ili u isto vrijeme (čl. 199. st. 2. ZOO-

a). Ako je ustupljena tražbina upisana u javne knjige, dužnik (cesus) može učiniti prijebaj primatelju (cesionaru) samo ako je njegova tražbina upisana kod ustupljene tražbine ili ako je primatelj obaviješten prilikom ustupanja o postojanju te tražbine (čl. 199. st. 4. ZOO-a).

- te prema Milotiću (2015:210), utuživost tražbine što podrazumijeva da se one moraju moći ostvariti prisilnim (sudskim) putem.

Jednostrani je prijebaj uvijek isključen glede točno određenih vrsta tražbina. Riječ je o onima predviđenima u čl. 200. ZOO-a:

- tražbina koja se ne može zaplijeniti
- tražbina stvari ili vrijednosti koje su dužniku bile dane na čuvanje ili posudbu, ili koje je dužnik uzeo bespravno ili ih bespravno zadržao
- tražbina nastala namjernim prouzročenjem štete
- tražbina naknade štete nanesene oštećenjem zdravlja ili prouzročenjem smrti
- tražbina koja potječe iz zakonske obveze uzdržavanja

Milotić (2015:210) kaže da ako bi se u jednostrani prijebaj pokušale staviti prethodno navedene tražbine, takav prijebaj ne bi bio valjan i do njega ne bi došlo, odnosno takav prijebaj neće imati pravno značenje. „Izričito i taksativno isključenje mogućnosti da se spomenute tražbine stavljaju u jednostrani prijebaj opravdava se zaštitom materijalne egzistencije vjerovnika i suzbijanje nedopuštenih ponašanja i zloraba dužnika, posebice pravnih radnji dužnika na štetu vjerovnika“ u smislu čl. 66. ZOO-a.

Prijebaj potraživanja neće se desiti čim se ispune pretpostavke prijebaja, već tek izjavom o prijebaju. Potrebno je da jedna strana izjavi drugoj da obavlja prijebaj. Nakon izjave o prijebaju smatra se da je učinak prijebaja nastao onoga trenutka kad su se ispunile pretpostavke za to. Oblik i struktura izjave o prijebaju nije propisana, može biti i usmena što proizlazi iz sudske prakse, koji govori da za nastanak kompenzacije, druga strana ne samo da ne mora potpisati dokument, već nikakav dokument nije potreban. Dovoljno je da jedna strana izjavi drugoj da vrši prijebaj, pa ta izjava može biti učinjena i usmeno (VTSRH Pž-3496/95 od 15. svibnja 1996.). No, po Milotiću (2015: 210 i 211) preporuka je da se izjava sastavi u pisanome obliku jer je ona knjigovodstveni dokument na temelju kojeg će se unositi podaci, isto tako vjerodostojnost poslovnog događaja neće biti upitna dođe li do mogućih dvojba ili sporova. U tom slučaju, davatelj izjave o prijebaju mora dokazati da je tu izjavu uistinu dao te

što je bio njezin sadržaj, također mora dokazati postojanje tražbine koju stavlja u prijeboj i njezinu kompenzabilnost a to je najlakše dokazati ako je izjava sastavljena u pismenom obliku, odnosno teško je dokazivo ako je bila samo usmenim putem. Posebno bi bilo dobro sastavljati izjave u pisanom obliku ako je riječ o poslovima veće vrijednosti, jer se u praksi pokazalo da dođe li do sudskog spora, sud će u pravilu tražiti dokumentaciju iz koje proizlazi da je dana izjava o prijeboju te da je izvršen prijeboj i ako se to ne uspije dokazati odgovarajućom dokumentacijom, sud će uzeti da prijeboj nije nastao. No, s druge strane u uhodanim i kontinuiranim trgovačkim pravnim odnosima između dvije ili više osoba *de facto* nema potrebe za takvom sigurnošću. Izjava u svojem sadržaju mora imati preciznu (dovoljno individualiziranu) specifikaciju tražbine kao što su iznosi, pravna osnova, dan nastanka i dr. ali i onih protutražbina s kojima se prebijanje obavlja.

Ovisno o broju sudionika razlikujemo:

- jednostranu,
- dvostranu (sporazumnu/dobrovoljnu/ugovornu)
- višestranu (multilateralnu) kompenzacija

Jednostrana kompenzacija odnosi se na prebijanje međusobnih potraživanja između dva sudionika za što je potrebna izjava samo jednog sudionika. Dakle jedan sudionik prijeboja (kompenzacije) sastavlja i dostavlja jedan primjerak osobi (stranci) s kojom prebija međusobna potraživanja. Kod jednostrane kompenzacije suglasnost (pristanak) druge stranke koja sudjeluje u prijeboju (kompenzaciji) nije potrebna te izjavu ne može odbiti. Jednostrani prijeboj (kompenzacija) izrijekom je uređen ZOO-a, i to u Odjeljku 3. *Ostali načini prestanka obveza*. ZOO kao prvi od ostalih načina prestanka obveze uređuje baš ovaj, prijeboj (kompenzaciju), i to od već spomenutog čl. 195. do 202. No, prema Milotići (2015: 209), premda bi se iz tog naslova moglo pomisliti da je riječ o općem uređenju prijeboja (kompenzacije), zapravo se radi samo o uređenju ovog jednostranog prijeboja (kompenzacije). Jedan od najvećih problema u praksi i „kamen spoticanja“ je baš razlikovanje jednostranog od dvostranog (sporazumnog/dobrovoljnog/ugovornog) prijeboja. Naime, u hrvatskom obveznom pravu postoje obje spomenute vrste, ali su im pravno uređenje i pretpostavke pod kojima nastaju sasvim različite, što u praksi predstavlja neiscrpan „izvor“ pogrešaka. Tomu pridonosi činjenica da se opis njihova razlikovanja, bitno je naglasiti, ne nalazi u zakonskim tekstovima, nego je isključivo obrađen u pravnoteorijskoj literaturi koja je praktičarima ili nedostupna ili naprosto izmiče njihovu pogledu, stoga će u nastavku rada biti prikazane njihove razlike. Dakle, kao što je

već naglašeno jednostrani prijeboj (kompensacija) je uređena zakonom, i njezin učinak može nastati samo u slučaju kada su ispunjene zakonske pretpostavke te se zbog toga jednostrani prijeboj (kompensacija) naziva i zakonski prijeboj. Za nastanak ove vrste prijeboja kumulativno moraju postojati sljedeće pravne činjenice: trebaju biti ispunjene opće pretpostavke prijeboja (kompensacije) propisane u čl. 195. ZOO-a: „Dužnik može prebiti tražbinu s protutražbinom vjerovnika, ako obje tražbine glase na novac ili druge zamjenjive stvari istog roda i iste kakvoće i ako su obje dospjele“, te već spomenuta izjava o prijeboju. Od svih vrsta prijeboja koje se pojavljuju ili se mogu pojaviti u hrvatskom obveznom pravu, jednostrani se prijeboj pojavljuje daleko najčešće.

Primjer 1. poduzeće X d.o.o. i Y d.o.o. istovremeno imaju međusobna dugovanja i potraživanja u ukupnom iznosu 4.000,00 kuna

IZJAVA O PRIJEBOJU (KOMPENZACIJI)							
Na iznos 4.000,00 kn							
VJEROVNIK				DUŽNIK			
X d.o.o.				Y d.o.o.			
Bartolci 10, Okuje, Velika Gorica				Samoborska 12, Bestovje			
OIB:xxxxxxxxxx				OIB:xxxxxxxxxx			
Dajemo izjavu da obavljamo prijeboj (kompensaciju) slijedećih međusobno dospjelih novčanih potraživanja:							
VJEROVNIKOVE OBVEZE PREMA DUŽNIKU:				DUŽNIKOVE OBVEZE PREMA VJEROVNIKU:			
Broj računa	Datum računa	Datum dospijea	Iznos	Broj računa	Datum računa	Datum dospijea	Iznos
10/1/1	15.10.2020.	14.11.2020.	100,00	80/1/2	17.07.2020.	16.08.2020.	3.000,00
11/1/1	01.12.2020.	01.12.2020.	3.900,00	81/1/2	24.07.2020.	31.07.2020.	1.000,00
UKUPNO			4.000,00	UKUPNO			4.000,00
Vjerovnik:				Dužnik:			
U Velikoj Gorici, 11.01.2021.							

Slika 1. Izjava o kompencaciji

Izvor: Autor

Izjava o prijeboju (kompencaciji) mora sadržavati bitne podatke o samim poduzećima između kojih se prijeboj (kompencacija) obavlja, dakle podatke o vjerovniku i dužniku: ime poduzeća, OIB poduzeća te sjedište. Isto tako i podatke o računima i pripadajućim iznosima koji se prebijaju, koji moraju biti dospjeli. Izjavu oba poduzeća, odnosno njihove odgovorne osobe, moraju potpisati i ovjeriti pečatom. U nalogu za knjiženje 1. ispod prikazano je kako bi ova dva poduzeća u svojim poslovnim knjigama knjižila nastalu kompencaciju.

U svojim poslovnim knjigama poduzeće X d.o.o., vjerovnik, ovu kompenzaciju knjiži kako je prikazano u nalogu za knjiženje 1:

Nalog za knjiženje 1. Kompenzacija u poslovnim knjigama poduzeća X d.o.o.

			Konto	
Red. Br.	Opis	Iznos	Duguje	Potražuje
PS	Potraživanje od poduzeća Y d.o.o.	3.000,00 1.000,00	120	
PS	Obveza prema poduzeću Y d.o.o.	100,00 3.900,00		220
1.	Kompenzacija	4.000,00	220	120

Izvor: Autor

Dok poduzeće Y d.o.o. knjiži sljedeće:

Nalog za knjiženje 2. Kompenzacija u poslovnim knjigama poduzeća Y d.o.o.

			Konto	
Red. Br.	Opis	Iznos	Duguje	Potražuje
PS	Potraživanje od poduzeća X d.o.o.	100,00 3.900,00	120	
PS	Obveza prema poduzeću X d.o.o.	3.000,00 1.000,00		220
1.	Kompenzacija br. 32/2019.	4.000,00	220	120

Izvor: Autor

Sporazumnim ili dobrovoljnim prijebojem mogu se prebiti (kompenzirati), prema Milotiću (2015:213) dospjele tražbine s nedospjelima, tražbine koje su međusobno raznovrsne, tražbine iz različitih, ali i istih pravnih osnova, utužive s neutuživima, sporne tražbine s nespornima jer prilikom toga nisu vezane nikakvim zakonskim ili drugim pretpostavkama, kriterijima, činjenicama niti bilo čim drugim. Naime kod ovakvog prijeboja (kompenzacije) ugovorenim strankama je dopušteno ugovarati sve što nije protivno Ustavu RH, prisilnim propisima i pravilima morala. Članak 322. st. 1. ZOO-a glasi: „Ugovor koji je protivan Ustavu Republike Hrvatske, prisilnim propisima ili moralu društva ništetan je, osim ako cilj povrijeđenog pravila ne upućuje na neku drugu pravnu posljedicu ili ako zakon u određenom slučaju ne propisuje što drugo.“ Povrh toga, u građanskom, a posebno u obveznom pravu, kao jedno od najvažnijih načela ističe se načelo dispozitivnosti, što znači da građanskopravni odnos nastaje, mijenja se i prestaje voljom stranaka. Dakle i ugovaranje

pretpostavki koje se moraju ispuniti za prijeboj (kompenzaciju) prepuštene su volji i potrebama stranaka. Budući da za ovu vrstu prijeboja (kompenzacije) obje osobe moraju biti suglasne u vezi prebijanja (kompenziranja) tražbine, što je prepoznatljivo obilježje ugovora i zbog čega se i razlikuje od ostalih vrsta, takav se prijeboj (kompenzacija) još naziva i ugovornim prijebojem (kompenzacijom). Dakle, ovakva vrsta prijeboja (kompenzacije) ni u kojem slučaju ne može nastati jednostranim očitovanjem volje. Valja naglasiti da se ova vrsta prijeboja (kompenzacije) u svakodnevnoj praksi rijetko kad pojavljuje.

Razlike jednostranog i sporazumnog prijeboja (kompenzacije) slikovito su prikazane u tablici:

Tablica 1. Razlike jednostrane i sporazumne kompenzacije

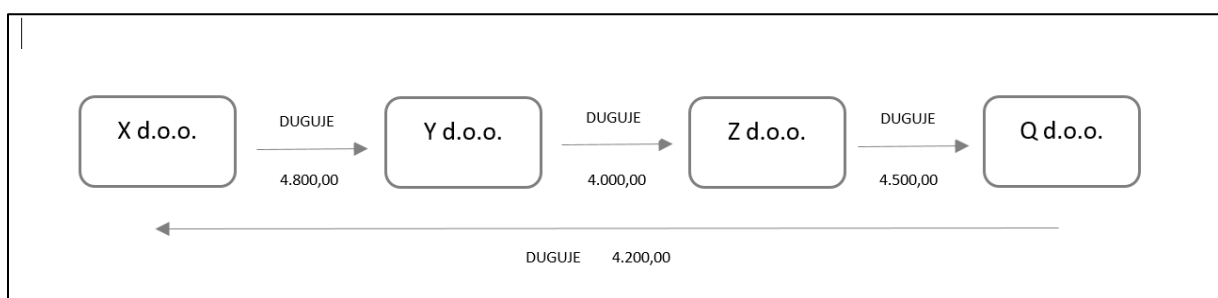
PRIJEBOJ U OBVEZONOM PRAVU U RH		
	Sporazumni (dobrovoljni) prijeboj	Jednostrani prijeboj
Zakon o obveznim odnosima	Nije izrijekom uređen. Njegovo ugovaranje proizlazi iz načela dispozitivnosti i stranačke ugovorne slobode.	Izrijekom uređen u čl. 195. – 202.
Pretpostavke	Nisu unaprijed zadane. Svojim sporazumom određuju ih stranke	Propisane u čl. 195. i 196. ZOO-a: istovrsnost, uzajamnost, dospelost, utuživost tražbina
Nastanak	Kako stranke ugovore. Ako ništa ne ugovore, u trenutku sporazuma.	Davanjem izjave o prijeboju.
Učinak prijeboja	Kako stranke ugovore. Ako ništa ne ugovore u trenutku sporazuma.	Od trenutka kumulativnog ispunjenja općih pretpostavaka jednostranog prijeboja iz čl. 195. ZOO-a
Raširenost u praksi	Nije čest	Čest

Izvor: prilagođeno prema Milotiću (2015:214)

Razlike navedene u tablici najčešći su izvori zabuna među nepravnicima, ali nerijetko i u sudskoj praksi. Pogrešno poistovjećivanje te dvije vrste prijeboja je nespretno i nezgrapno sadržaj i izričaj zakonskih odredba od čl. 195. do čl. 202. ZOO-a, posebice naslova Odjeljka 1. u Odsjeku 3. kojima ti članci pripadaju. Naime, naslov Prijeboj (kompenzacija) navodi na pogrešan zaključak da su ovdje uređene opće pretpostavke za sve vrste prijeboja, a ne isključivo za jednostrani prijeboj.

Multilateralna kompenzacija uključuje sudjelovanje tri ili više osoba koje izravno putem ugovora prebijaju svoja potraživanja i obveze u visini najmanje svote što se među njima pojavljuje, a razliku podmiruju na ugovoreni način. Kod multilateralne (lančane/višestране) kompenzacije, prema Jurić (2021:44) svaki sudionik duguje onom sljedećem u lancu a posljednji duguje prvome kako bi se lanac zatvorio. Ova vrsta prijeboja (kompenzacije) najčešće se pojavljuje u financijskom poslovanju. Ova kompenzacija se naziva i „lančana“ jer je jedino tako moguće zatvoriti međusobna potraživanja. Multilateralna kompenzacija nastaje isključivo kao sporazumni (dobrovoljni) prijeboj te ga sudionici mogu provesti kako god hoće i pod kojim god pretpostavkama im odgovara dokle god je njihovo ugovaranje u skladu s Ustavom RH, prisilnim propisima i pravilima morala. Budući da je tako, kod ovog prijeboja dopušteno je prebijati tražbine bez da su povezane nekim zajedničkim kriterijima. Primjera radi, dopušteno je prebijati dospelje tražbine s nedospjelima, tražbine koje su međusobno raznovrsne, tražbine iz različitih, ali i istih pravnih odnosa, utužive s neutuživima, sporne tražbine s nespornima itd. Kako bi ovakva kompenzacija bila valjana, svaki od sudionika mora svojim potpisom (i pečatom) prihvatiti svoje sudjelovanje u lancu.

Primjerice da poduzeće X d.o.o. duguje poduzeću Y d.o.o. 4.800,00 kuna, poduzeće Y d.o.o. duguje 4.000,00 kuna poduzeću Z d.o.o., poduzeće Z d.o.o. duguje poduzeću Q d.o.o. 4.500,00 kuna, a poduzeće Q d.o.o. duguje poduzeću X d.o.o. 4.200,00 kuna. Višestruki prijeboj (kompenzacija) obaviti će se na iznos 4.000,00 kuna (najmanji iznos koji je zajednički svim poduzećima u lancu). Na slici 2. vidimo ilustrirani prikaz Primjera 2.

Slika 2. Višestruki prijeboj (kompenzacija)

Izvor: Autor

U tom slučaju, navedena kompenzacija evidentira se u poslovnim knjigama na sljedeći način:

Nalog za knjiženje 3. Kompenzacija u poslovnim knjigama poduzeća X d.o.o.

			Konto	
Red. Br.	Opis	Iznos	Duguje	Potražuje
PS	Potraživanje od poduzeća Q d.o.o.	4.200,00	120	
PS	Obveza prema poduzeću Y d.o.o.	4.800,00		220
1.	Kompenzacija	4.000,00	220	120

Izvor: Autor

Na isti način se navedena kompenzacija evidentira i u poslovnim knjigama ostalih poduzeća. Svako od poduzeća zatvara potraživanja i obveze u najmanjem zajedničkom iznosu, odnosno 4.000,00 kuna od komitenta koji sudjeluju u kompenzaciji. A ostatak obveza, koji dužnici duguju svom vjerovniku, podmiruju na dogovoreni način.

Prema navedenog slijedi da jednostranom kompenzacijom oba sudionika evidentiraju prijebaj (kompenzaciju) prebijanjem potraživanja i obveza koje imaju prema drugom sudioniku, u potpunosti ili djelomično (ostatak rješavaju na dogovoreni način). Dok kod multilateralnog prijebaja (kompenzacije) sudionici u svojim poslovnim knjigama ne zatvaraju potraživanja i obveze od istog sudionika, već od onih koji su navedeni u kompenzaciji.

„Zakonski prijebaj (lat. *Compensatio ex lege*) – ne postoji u hrvatskome obveznom pravu. Zakonski bi prijebaj nastajao kada bi po sili zakona, u trenutku ispunjenja njime propisanih pretpostavaka, bez ikakve interpolacije volje stranaka došlo do obračunavanja protutražbine s tražbinom.“ (Milotić, 2015: 214)

Prijebaj (kompenzacija) može biti potpuna kada je iznos/svota potraživanja jednaka iznosu/svoti obveze te djelomična kada su potraživanja veća ili manja od obveze pri čemu se nakon obavljenog prijebaja, osobi s većim potraživanjem, podmiruje preostala razlika na način kako je utanačeno.

2.3. USTUP POTRAŽIVANJA (CESIJA)

Ustup potraživanja (cesija) propisana je čl. 80. do 89. ZOO-a. Iz njega proizlazi da cesija predstavlja prijenos tražbine s dosadašnjeg vjerovnika (cedenta/ustupitelja) na novog vjerovnika (cesionara/primatelja). Za ustup tražbine nije potreban pristanak dužnika (cesusa), ali je cedent dužan obavijestiti cesusa o ustupanju. Također, cesus mora potpisati ugovor o cesiji jer time potvrđuje da je obaviješten o ustupanju potraživanja. Cesija je dvostrani pravni

posao, a ugovorene strane su cedent i cesionar, dok cesus to nije. Dakle, da bi se cesija mogla provesti, novi vjerovnik (cesionar) mora odlučiti odgovara li mu novi dužnik (cesus), a cesusov pristanak nije važan jer se njegov položaj ne pogoršava, tj. prema novom vjerovniku ima istu obvezu kakvu je imao i prema dosadašnjem. Balek (2014:294) i Bakran (2020:33) tvrde da ako cesus (dužnik) podmiri postojeću obvezu dosadašnjem vjerovniku (cedentu), jer nije obaviješten o ustupanju potraživanja, oslobađa se obveze. Uz osnovno potraživanje, na primatelja prelaze i sporedna prava kao što su pravo na kamate, pravo prvenstvene naplate, hipoteka, ugovorenu valutnu klauzulu, zalog i sl. Također, uz ugovor o cesiji, cedent treba cesionaru predati i isprave o ustupljenim potraživanjima i sporednim pravima (npr. račune, ugovore o kreditu i sl.) kako bi cesionar mogao naplatiti potraživanje od cesusa.

Bakrana (2020:33) tvrdi da se ustupiti mogu sva potraživanja, osim onih čiji je prijenos zabranjen zakonom ili koja su strogo osobne naravi, ili isto tako one koje se po svojoj naravi protive prenošenju na drugoga. Dakle, mogu se ustupiti i nedospjela te buduća potraživanja. Cesija isto tako nema učinka prema cesusu (dužniku) ako su se on i cedent (vjerovnik) unaprijed dogovorili i ugovorili da se tražbina neće prenositi na drugoga ili da se neće moći prenijeti bez cesusovog (dužnikovog) pristanka.

Razlikujemo tri vrste cesije:

1. cesija umjesto ispunjenja
2. cesija radi ispunjenja
3. cesija radi osiguranja

Kada je riječ o cesiji umjesto ispunjenja, prema Bakranu (2020:33) dužnik umjesto ispunjenja svoje obveze ustupa vjerovniku svoju tražbinu ili jedan njezin dio, sklapanjem ovakve vrste cesije, dužnikova obveza se zatvara do iznosa ustupljene tražbine. Kod cedenta (vjerovnika) u tom trenutku dolazi do obračunskog plaćanja jer on ustupljenom tražbinom podmiruje svoju obvezu, dakle obveza cedenta prema cesionaru prestaje danom sklapanja ugovora o cesiji, a ne danom kada je cesionar naplatio ustupljeno potraživanje od cesusa. Kada je riječ o cesiji radi ispunjenja, također prema Bakranu (2020:33) cedentova obveza se gasi odnosno smanjuje se ili prestaje tek nakon što cesionar naplati ustupljenu tražbinu od cesusa, tj. potraživanje ostaje u imovini cedenta do trenutka naplate od cesusa. U slučaju ako se cesionar od cesusa ne naplati u cijelosti, taj ostatak tražbine i dalje postoji kao obveza cedenta.

Iz Ugovor o cesiji mora se moći vidjeti tko je cesus, cedent i cesionar, mora pisati u kojem iznosu cedent ustupa svoja potraživanja čime podmiruje svoje obveze prema cesionaru, te sva tri sudionika trebaju potpisati i ovjeriti ugovor. Primjer jednog takvog ugovora prikazuje slika 3.

<u>UGOVOR O CESIJI</u>				
CESUS: X d.o.o.				
CEDENT: Y d.o.o.				
CESIONAR: Z d.o.o.				
Članak 1.				
Cedent ustupa svoja potraživanja u ukupnom iznosu od =297,26 kn (Dvjestodevedesetsedamkn i dvadesetšestlp) čime podmiruje svoje obveze prema cesionaru				
Članak 2.				
Kad cesus u skladu s ovim Ugovorom uplati cesionaru ugovoreni iznos gase se obveze cesusa prema cedentu i cedenta prema cesionaru.				
Članak 3.				
Za eventualne sporove iz ovog Ugovora nadležan je Sud u Zagrebu				
U Zagrebu, 25.03.2021.				
CESUS:		CEDENT:		CESIONAR:

Slika 3. Ugovor o cesiji

Izvor: Autor

Dakle iz primjera Ugovora (slika 2.) vidimo da je poduzeće Y d.o.o. ustupilo potraživanja poduzeću Z d.o.o. u iznosu od 190.000,00 kuna koja ima od poduzeća X d.o.o.

Prema ovom Ugovoru o cesiji proizlaze i knjiženja u poslovnim knjigama:

Nalog za knjiženje 4. Cesija u poslovnim knjigama poduzeća Y d.o.o. - cedenta

Red. Br.	Opis	Iznos	Konto	
			Duguje	Potražuje
PS	Potraživanje od poduzeća X d.o.o.	297,26	120	
PS	Obveza prema poduzeću Z d.o.o.	297,26		220
1.	Cesija	297,26	220	120

Izvor: Autor

Nalog za knjiženje 5. Cesija u poslovnim knjigama poduzeća Z d.o.o. - cesionar

			Konto	
Red. Br.	Opis	Iznos	Duguje	Potražuje
PS	Potraživanje od poduzeća Y d.o.o.	297,26	120	
PS	Potraživanje po osnovi cesije br.	297,26	1250	120
1.	Naplaćeno potraživanje po cesiji	297,26	1000	1250

Izvor: Autor

Nalog za knjiženje 6. Cesija u poslovnim knjigama poduzeća X d.o.o. - cesus

			Konto	
Red. Br.	Opis	Iznos	Duguje	Potražuje
PS	Obveza prema poduzeću Y d.o.o.	297,26		220
PS	Obveza po osnovi cesije	297,26	220	2250
1.	Plaćanje po cesiji	297,26	2250	100

Izvor: Autor

Posljednjom vrstom cesije - cesijom radi osiguranja cedent ustupa cesionaru tražbinu od svog dužnika (cesusa) samo da bi se cesionaru osigurala naplata potraživanja od cedenta. Cesionar ne ostvaruje naplatu odmah po ustupanju, već tek ako i kada cedent nije ispunio svoju obvezu prema cesionaru zbog koje mu je i ustupio svoje potraživanje od cesusa, kao osiguranje plaćanja. „Kod naplate, cesionar zadržava koliko mu je potrebno za namirenje vlastite tražbine; a sav možebitni višak vraća cedentu.“ (Bakran, 2020:33).

Prema Balak (2014:294, 295, 298) u poslovnoj praksi najčešće se pojavljuje ugovorna tj. dragovoljna cesija, no moguća je i zakonska te sudska cesija kod kojih do prijenosa potraživanja dolazi mimo volje dosadašnjeg vjerovnika (cedenta). Razlozi zbog kojih cesionar pristaje preuzeti potraživanje (što je neophodno za nastanak cesije) od svog dosadašnjeg dužnika (cedenta), u poslovnoj praksi su različiti. Jedan od primjera je ako postoji mogućnost da će u budućnosti cesionar imati nekakvu obvezu prema sadašnjem cesusu te će se tako otvoriti mogućnost međusobnog namirenja (ili njezinog dijela) obračunskim putem. U praksi je moguće da cesionar odobri naknadni popust cesusu ako mu podmiri dug prije ugovorenog dospijeca.

2.4. ASIGNACIJA

Asignacija je propisana čl. 130. do 144. ZOO-a, prema njemu asignacija je pisana izjava jedne osobe kojom ovlašćuje drugu osobu da za njegov račun izvrši (ispuni nešto) trećoj osobi. U asignaciji obično sudjeluju tri ili više osoba, a uobičajeno je da se zaključuje pisani ugovor o asignaciji. Asignacijom se mogu podmirivati obveze do visine najmanjeg duga, odnosno potraživanja.

Kod nas, prema Milotiću (2014:214) asignacija je prisutna u praksi te se razmatra samostalno, no često se stavlja u odnos i uspoređuje s cesijom. Međutim, treba naglasiti da asignacija nije zamjena za preuzimanje duga ili cesiju. Asignacija je specifična po tome što su u nju uključena tri subjekta te posljedično nastaju tri obvezna odnosa, što je prihvatljivo s gledišta obveznog prava jer u svakom od tih triju odnosa postoje dva subjekta. Time se, dakle, kod asignacije konceptualno ničime ne odstupa od temeljnog shvaćanja o obveznom odnosu da on postoji između dvoje subjekata te da odnos ima učinke samo između ugovorenih stranaka. Razliku je se od preuzimanja duga i cesije u tome što kod njih dolazi do ispadanja jednog subjekta (dosadašnjeg dužnika kod preuzimanja duga, što će biti opisano i objašnjeno u idućoj cjelini te cedenta kod cesije koja je bila tema prošle cjeline). Asignacija na neki način omogućuje postizanje učinaka kao kod preuzimanja duga i prijenosa tražbine, a da ni jedan subjekt ne ispadne iz obveznog odnosa. U sudskoj je praksi asignacija definirana kako slijedi: *„asignacija je jednostrani pravni posao jer nastaje na temelju jednostrane izjave volje uputitelja, ali za valjanost ovog pravnog posla je potrebno da svoju volju očituju i upućenik i primatelj upute“* VTSRH, Pž 6510/2009-3

Prema tome, asignacija je uputa za izvršenje i za prihvaćanje tog izvršenja jer ona sadrži dva ovlaštenja: jedno dano upućeniku, a jedno primatelju upute. Stoga se, prema Milotiću (2014:214) u asignaciji i formiraju tri pravna odnosa: odnos između uputitelja i upućenika; odnos između uputitelja i primatelja upute i odnos između upućenika i primatelja upute. Ako ne nastanu sva tri odnosa onda se ne radi o asignaciji već o nekom drugom obveznom ugovornom odnosu (tzv. nepotpuna asignacija, ili ugovor o nalogu, ili punomoći ili o nečemu drugome).

Osnovni odnos iz kojeg, uglavnom, proizlazi asignacija, je prema tumačenju Poljičaka (2008:99), odnos u kojem je uputitelj vjerovnik upućenika, a ujedno dužnik primatelja upute. Dakle, davanjem izjave o asignaciji uputitelj te izjave (asignant) se izmiče iz postojećeg odnosa i tada se uspostavlja novi odnos između njegovog dužnika i vjerovnika. Po tome se može zaključiti da asignacija i cesija imaju isti financijski učinak, ali u provedbi iste postoje

bitne razlike. Da bi se asignacija realizirala potrebno je da je prihvate svi sudionici, jer u suprotnome nema pravnog učinka. Cesija je dvostrani pravni posao, dok je asignacija jednostrani pravni posao – izjava uputitelja (asignanta) o ovlašćivanju postojećih ili budućih poslovnih partnera da realiziraju odnosno prime plaćanje. Drugim riječima, izjava o asignaciji nikoga ne obvezuje na provedbu iste. Posebna odredba o obliku asignacije se ne izriče ZOO-a, prema tome vrijede opća pravila obveznog prava. U principu asignacija je neformalna, te je dovoljna samo izjava o prihvaćanju svih sudionika, ali u praksi ona se bez iznimke sastavlja u pisanom obliku poradi pravne sigurnosti i dokazivanja. Ako je pravni posao između uputitelja (asignanta) i primatelja upute (asignatara) bio formalan tada će i sam oblik asignacije biti točno određenog oblika, naime tada se primjenjuje shvaćanje o paritetu oblika, što znači da ako je za taj posao propisan točno određen oblik, tada i asignacija mora biti u takvom obliku. Predmet asignacije u praksi je gotovo uvijek plaćanje (novčana činidba), no zakonska je odredba najšire otvorena i za druge vrste činidba (na činjenje, davanje, propuštanje i trpljenje).

Odnos između uputitelja (asignanta) i primatelja upute (asignatara) uređen je u čl. 135. – 139. ZOO-a. Drugo ime ovog odnosa je *odnos valute* jer primatelj upute (asignatar) ima pravo na tu činidbu po osnovi onoga što mu otprije duguje uputitelj (asignant). Odnosno, između njih postoji odnos nastao prije asignacije, a u kojemu je primatelj upute (asignatar) vjerovnik, a uputitelj (asignant) dužnik - što se uglavnom odnosi na isplatu određene svote novca. Bitno je napomenuti da u ovom odnosu status upućenika (asignata) nema nikakav utjecaj.

U slučaju kada je primatelj upute (asignatar) uputiteljev (asignantov) vjerovnik iz nekog prijašnjeg vjerovničko-dužničkog odnosa, primatelj upute (asignatar) nema obvezu prihvatiti uputu koju mu je učinio dužnik (sada uputitelj/ asignant) ali ako je odbije ili unaprijed izjavi da je neće ispuniti, o tome mora odmah obavijestiti dužnika. Ako ga ne obavijesti, odgovarat će uputitelju (asignantu) za svu štetu koju bi mu time prouzročio. Jednom kada je uputa prihvaćena, primatelj upute (asignatar) ne može odustati od asignacije. Da bi se primatelj upute (asignatar) namirio, potrebna je potvrda upute/asignacije od upućenika (asignata). Sama po sebi uputa nije namirenje, što je izrijekom uređeno u čl. 136. ZOO-a st. 1. koji glasi: „Kad je vjerovnik pristao na uputu učinjenu od njegovog dužnika radi ispunjenja obveze, ta obveza ne prestaje, ako nije drukčije ugovoreno, ni njegovim pristankom na uputu, ni prihvatom od strane upućenika, nego tek ispunjenjem od strane upućenika.“ Skreće se pozornost i na to da je ova odredba dispozitivne naravi i da se strane mogu drukčije dogovoriti. Situacija gledana sa strane uputitelja (asignanta), prijašnjeg

dužnika, koji izdavanjem upute adresirane na primatelja upute (asignatara) želi ispuniti svoj dug. Također, prema čl. 139. ZOO-a, jednom kada on izda uputu ne može je opozvati. U ZOO-a se također objašnjava i ishod kada upućenik (asignat) ne ispuni sadržaj upute/asignacije, koji kaže da je tada uputitelj (asignant) i dalje dužnik primatelja upute (asignatara), pa tako asignatar ima pravo zahtijevati ispunjenje izravno od njega.

U slučaju kada primatelj upute (asignatar) nije uputitelj (asignantov) vjerovnik situacija je drugačija, ponajprije zbog mogućnosti odustajanja od upute/asignacije. Situacija je obrnuta od situacije kada je uputitelj (asignant) dužnik primatelja upute (asignatara), a to znači da uputitelj (asignant) može opozvati ovlasti koje proizlaze iz upute namijenjene primatelju upute (asignataru) te jednako tako primatelj upute (asignatar) može odustati od iste nakon što je izjavio da je prihvaća, iz ZOO-a, čl. 138. slijedi: „Primatelj upute koji nije vjerovnik uputitelja i koji se ne želi koristiti uputom može od nje odustati, čak i ako je već izjavio da je prihvaća, ali je o tome dužan bez odgađanja obavijestiti uputitelja “

Prema Milotiću (2020), kada uputitelj (asignant) ovlašćuje upućenika (asignata) da u njegovo (asignatovo) ime, a za račun uputitelja (asignanta) ispuni uputu u korist primatelja upute (asignatara), takav odnos se naziva *odnosom pokrića* (zato što uputitelj za to mora imati materijalno pokriće kod upućenika) i izriekom je uređen čl. 140. i 141. ZOO-a. Odnos uputitelj (asignant) – upućenik (asignat) i njegovi učinci ovise o tome je li upućenik (asignat) dužnik uputitelja (asignanta) ili nije. U praksi ti odnosi najčešće postoje između banaka (ili finansijskih institucija) međusobno, između banaka i njihovih klijenata ili između kartičarskih kuća i njihovih klijenata. Upućenik (asignat) nema obvezu prihvaćanja upute čak ni u slučaju kada je upućenik (asignat) dužnik uputitelja (asignanta), prema čl. 140. st. 1. ZOO-a. No, ako se upućenik (asignat) na to obvezao uputitelju (asignant) onda ju je i obvezan prihvatiti, u suprotnom, ako se na to nije obvezao, nema ni pravnu obvezu prihvatiti je. Kada je upućenik (asignat) uputitelj (asignantov) dužnik a uputa se odnosi na taj njegov dug, drugačija je situacija. Pod pretpostavkom da se asignacijom ne otežava ispunjenje upućenikove (asignatove) obveze, primjera radi to može biti skraćivanje rokova, pooštrenje pretpostavaka ili stavljanje dodatnih uvjeta, on ima obvezu prihvatiti uputu. Takva situacija bi, vrlo vjerojatno, dovela do spora u kojem bi upućenik (asignat) morao dokazati opravdanost svojeg postupka. Jednom kada je upućenik (asignat) prihvatio uputu uputitelja (asignanta) ne može od nje jednostrano odustati bez po sebe štetnih pravnih posljedica. Upućenik (asignat) se obveze oslobađa tek ispunjenjem upute, i to onoliko koliko je ispunio, bilo to isplatom ili učinkom ili davanjem na ime prihvaćene upute. U obrnutom slučaju kada upućenik (asignat)

nije dužnik uputitelja (asignanta) ni na koji ga se način ne može prisiliti na prihvaćanje upute ako on to ne želi, nego je u cijelosti prihvaćanje prepušteno slobodnoj volji upućenika (asignata). To slijedi iz toga što uputa nije obveza, već je ovlaštenje. Zato dužnik ne može opozvati obvezu, ali davatelj upute može opozvati ovlaštenje koje je u njoj sadržano jer ga to ne dovodi u vjerovničko-dužnički odnos. Jedino u slučaju da je upućenik (asignat) izjavio primatelju upute (asignataru) da prihvaća uputu ili ju je već ispunio, uputitelj (asignant) nije ovlašten opozvati ju.

U posljednjem slučaju, prema Milotiću (2020:215, 216), odnos primatelja upute (asignatara) i upućenika (asignata) naziva se *odnos neovisnosti*, te je izrijeком uređen u čl. 131. – 134. ZOO-a. Prije asignacije među njima ne postoji pravni odnos. K tome, njihov odnos je potpuno neovisan od odnosa uputitelja (asignanta) i primatelja upute (asignatara), a u sudskoj praksi to je potvrđeno ovim riječima: *Kod asignacije nastaje potpuno novi neovisni obveznopravni odnos između asignatara i asignata u kojem postoji samo obveza plaćanja novčanog iznosa naznačenog u asignaciji bez ikakve povezanosti s obveznopravnim odnosom između asignanta i asignata. Radi navedenog, asignat nema pravo isticanja prigovora iz osnovnog posla između njega i asignanta.* VSRH, Rev 898/2007-2

Upućenikovi (asignatovi) prigovori taksativno su navedeni u čl. 132. st. 2. ZOO-a. Zbog odnosa neovisnosti mogu se isticati samo prema primatelju upute (asignataru). Riječ je o prigovorima koji se odnose na:

1. valjanost prihvata
2. sadržaj prihvata
3. sadržaj upute
4. osobne prigovore (koje svaki dužnik prema općim pravilima ZOO-a može iznijeti svojem vjerovniku)

Prema Milotiću (2020:216) upućenik (asignat) ima mogućnost prihvatiti ili odbiti uputu. Ali da bi primatelj upute (asignatar) stekao pravo zahtijevanja ispunjenja obveze od njega on mora prihvatiti uputu. No ako je upućenik (asignat) uputitelj (asignantov) dužnik, mora prihvatiti uputu, a obveza ga tereti do visine duga kojeg ima prema uputitelju (asignantu). U slučaju da mu nije dužan, ne mora ali može prihvatiti uputu kao takvu. Ako upućenik (asignat) prihvati uputu, ona se od tog trenutka ne može opozvati. Iz čl. 132. st. 3. ZOO-a proizlazi načelno uređenje da primatelj upute (asignatar) smije uputu prenositi na

drugog. Za asignatara uputa predstavlja imovinsko pravo, tj. dio njegove imovine, a prenositi je na drugoga može izjavom ili prijenosom isprave o njoj. ZOO ne propisuje oblik u kojemu uputa mora biti i u kojem se ona prenosi, a to znači da se može prenijeti u bilo kojem obliku, osim u slučaju ako je uputa pisana tada sukladno njoj i prijenos mora biti u pisanom obliku (paritet oblika). Iznimke od pravila da se uputa smije prenositi taksativno su navedene u čl. 133. st. 1. ZOO-a: (1) kada iz same upute proizlazi njezina neprenosivost i (2) kada iz posebnih okolnosti proizlazi njezina neprenosivost.

Na slici ispod prikazan je primjer Ugovora o asignaciji, što sve ugovor mora sadržavati, a na temelju tog primjera u tablicama je prikazano kako svaki od sudionika knjiži asignaciju u poslovnim knjigama.

<p>X d.o.o., Zagreb, Ilica 23, OIB:XXXXXXXXXX, koje zastupa direktor Ivo Ivić (dalje: Uputitelj)</p> <p>Y d.o.o., Požega, Pavla Radića 3, OIB:XXXXXXXXXX, koje zastupa direktor Marko Markić (dalje: Upućenik)</p> <p>Z d.o.o., Zagreb, Donje Svetice 40, OIB:XXXXXXXXXX, koje zastupa direktorica Nika Nikić (dalje: Primatelj upute)</p> <p>Sklopili su u Zagrebu 20. travnja 2021. godine slijedeći:</p> <p style="text-align: center;">UGOVOR O ASIGNACIJI BR. 4/2021.</p> <p style="text-align: center;">Članak 1.</p> <p>Upućenik duguje Uputitelju iznos od 4.000,00 kuna po računu br. 15/21/01 od 19. siječnja 2021. godine.</p> <p style="text-align: center;">Članak 2.</p> <p>Uputitelj duguje Primatelju upute iznos od 4.000,00 kuna za dio duga po računu br. 15/1/1 od 3. veljače 2021. godine.</p> <p style="text-align: center;">Članak 3.</p> <p>Uputitelj kao dužnik Primatelja upute ovlašćuje Upućenika da svoje obveze podmiri Primatelju upute umjesto Uputitelj.</p> <p style="text-align: center;">Članak 4.</p> <p>Upućenik će, prihvaćanjem ovog Ugovora, podmiriti svoje obveze prema Uputitelju, u navedenom iznosu, doznakom na žiroračun Primatelja upute.</p> <p style="text-align: center;">Članak 5.</p> <p>Uputitelj bezuvjetno ovlašćuje Primatelja upute da preuzme od Upućenika uplaćenu doznaku.</p> <p style="text-align: center;">Članak 6.</p> <p>Nakon što mu Upućenik plati, Primatelj upute će obavijestiti Uputitelja o smanjenju potraživanja prema njemu.</p>	<p style="text-align: center;">Članak 7.</p> <p>Obveza Uputitelja prestaje kada Upućenik plati Primatelju upute.</p> <p style="text-align: center;">Članak 8.</p> <p>Sve nesporazume proizašle iz ovog Ugovora stranke će pokušati riješiti mirnim putem, a u suprotnom nadležan je Općinski sud u Zagrebu.</p> <p style="text-align: center;">Članak 9.</p> <p>Ovaj Ugovor sastavljen je u 3 (tri) istovjetna primjerka, za svaku ugovornu stranu po jedan.</p> <p>UPUTITELJ: UPUĆENIK: PRIMATELJ UPUTE:</p>
--	---

Slika 4. Ugovor o asignaciji

Izvor: Autor

Iz ugovora vidimo da je poduzeće X d.o.o. uputitelj odnosno asignant, X d.o.o. je upućenik (asignat), dok je Z d.o.o. u ovom slučaju primatelj (asignatar). Sljedeći nalozi za knjiženje bi se, u poslovnim knjigama svakoga od njih, provela nakon odnosno u trenutku plaćanja.

Nalog za knjiženje 7. Asignacija u poslovnim knjigama poduzeća X d.o.o. - asignanta

			Konto	
Red. Br.	Opis	Iznos	Duguje	Potražuje
PS	Potraživanje od poduzeća Y d.o.o.	4.000,00	120	
PS	Obveza prema poduzeću Z d.o.o.	4.000,00		220
1.	Ugovor o asignaciji br. 4/2021	4.000,00	220	120

Izvor: Autor

Nalog za knjiženje 8. Asignacija u poslovnim knjigama poduzeća Y d.o.o. - asignata

			Konto	
Red. Br.	Opis	Iznos	Duguje	Potražuje
PS	Obveza prema poduzeću X d.o.o.	4.000,00		220
PS	Ugovor o asignaciji br. 4/2021	4.000,00	220	2251
1.	Izvršenje asignacije	4.000,00	2251	100

Izvor: Autor

Nalog za knjiženje 9. Asignacija u poslovnim knjigama poduzeća Z d.o.o. - asignatara

			Konto	
Red. Br.	Opis	Iznos	Duguje	Potražuje
PS	Potraživanje od poduzeća X d.o.o.	4.000,00	120	
PS	Ugovor o asignaciji br. 4/2021	4.000,00	1251	120
1.	Izvršenje asignacije	4.000,00	1000	1251

Izvor: Autor

2.4.1. ASIGNACIJA KAO VRIJEDNOSNI PAPIR

„Ovlaštenik kod vrijednosnog papira ne mora biti označen imenom, nego npr. *na donositelja* pa se pravo koje proizlazi iz vrijednosnog papira, kao i taj papir, prenose predajom iz ruke u ruke te se takav instrument naziva vrijednosni papir na donositelja“ (Milotić, 2020: 219).

Prema tome, iz čl. 143. st. 1. ZOO-a proizlazi da se asignacija može osnovati izdavanjem upute u obliku vrijednosnog papira na donositelja. Ako se uputa izdaje kao takva, prema Milotiću (2020:2189) slijedi:

1. uputitelj (asignant) ima položaj izdavatelja vrijednosnog papira na donositelja
2. upućenik (asignat) je osoba koja će ispuniti uputu nakon što joj donositelj predoči uputu u obliku vrijednosnog papira
3. primatelj upute (asignatar) je donositelj upute koja ima oblik vrijednosnog papira i kojoj se na temelju predočenog vrijednosnog papira ispunjava uputa. Ta osoba (asignatar) ne mora niti asignant niti asignatu biti poznata. Te kod takve asignacije, prema ZOO-a iz čl. 143. st. 3., proizlazi da asignant i asignatar ne moraju stajati u pravnom odnosu. Također postoji i vrijednosni papir po naredbi, a to znači da je ovlaštenik točno određena osoba koju izdavatelj tog vrijednosnog papira u njemu naznačuje. Iz čl. 144. ZOO-a proizlazi da uputa može biti izdana u obliku vrijednosnog papira na ime i po naredbi, ali pod pretpostavkama – pisana uputa mora glasiti na novac, na vrijednosne papire ili na zamjenjive stvari. Primjer asignacije kao vrijednosnog papira (sa svojstvom pretežitog sredstva plaćanja) koji se kao takav pojavljuje u praksi jest ček.

2.4.2. ODNOS ASIGNACIJE I CESIJE

Kao što je već rečeno, asignacijom i cesijom se postiže jednak financijski učinak, ali to ne znači da se ova dva instrumenta smiju izjednačiti, jer su u potpunosti različiti. Prema Milotiću (2020:219) za dužnika (cesusa) cesija je posao među drugima te se njega ne tiče, pod pretpostavkom da mu se položaj ne mijenja, tj. da mu se položaj ne otežava što je dužnik novom vjerovniku. Znači, kao što je utvrđeno, pristanak cesusa, u cesiji, nije potreban dok sva tri sudionika u asignaciji su ugovorne strane koje asignaciju moraju i prihvatiti kako bi bila valjana. Kod cesije se cesusa obavještava o cesiji tek da bi mu se obznanilo da ima novog vjerovnika, dok u asignaciji nastaju tri obvezna odnosa, svaki s drugim subjektima, i sva tri

moraju na to pristati. Nadalje, kod cesije se prenosi tražbina koja je sadržajno nepromijenjena, a kod asignacije nastaju novi i potpuno nezavisni obvezni odnosi, njih tri, a iz kojih proizlazi isključivo ispunjenje naznačeno u asignaciji, a prilikom koje ne postoji nikakva povezanost na relaciji uputitelj (asignant) – upućenik (asignat), samim tim među njima se ne mogu isticati prigovori, dok – primjerice – kod cesije dužnik može imati prigovor prema cesionaru.

2.5. PREUZIMANJE DUGA

Prema Bakranu (2019:21) preuzimanje duga je ugovor kojim se preuzima dug između dužnika i preuzimatelja, na koji je pristao vjerovnik. Preuzimanje duga je uređeno odredbama čl. 96. do 100. ZOO-a. Dakle, kod preuzimanja duga vjerovnik nije ugovorna strana, ali bez njegova pristanka ugovor nema pravni učinak. Stoga su ga o preuzimanju duga obvezne izvijestiti ugovorne strane, dužnik i preuzimatelj duga, te ga pritom pozvati da se u određenom roku izjasni pristaje li na novog dužnika ili ne. Možemo zaključiti da za razliku od cesije, gdje potvrda cesusa nije potrebna, kod preuzimanja duga ugovorni odnos mora potvrditi vjerovnik, jer bez te potvrde preuzimanje duga nema pravni učinak.

Kod preuzimanja duga sudjeluju 3 osobe: prvobitni dužnik koji prenosi svoje dugovanje na novog dužnika odnosno preuzimatelja duga, taj preuzimatelj stupa na njegovo mjesto tj. preuzima dug dok se ovaj oslobađa obveze. Vjerovnik ostaje ne promijenjen, ali svoje potraživanje naplaćuje od novog dužnika (preuzimatelja duga). Dakle između preuzimatelja duga i vjerovnika postoji ista obveza koja je do tad postojala između prvotnog dužnika i vjerovnika. Ako je preuzimatelj duga, u vrijeme kada je vjerovnik pristao na ugovor o preuzimanju duga, bio prezadužen, a vjerovnik to nije znao niti je to morao znati, obveza prijašnjeg dužnika ne prestaje. Uz dug na novog dužnika se prenose i sporedna prava, ali jamstva te zalozi koje su dale treće osobe prestaju ako jamci i zalagodavci ne pristaju odgovarati i za novog dužnika. Također, preuzimatelj duga ne odgovara za nenaplaćene kamate koje su dospjele do trenutka preuzimanja duga, ako nije drugačije ugovoreno.

Primjer preuzimanja duga prikazan je na slici 5 s pripadajućim nalogima za knjiženje svake strane ugovora:

X d.o.o., Vukovarska 1, Zagreb, zastupan po direktoru Miroslavu Miriću, kao dužnik (u daljnjem tekstu: Dužnik), s jedne strane i

Y d.o.o., Ilica 7, Zagreb, Zastupana po direktoru Ivi Iviću, kao vjerovniku (u daljnjem tekstu: Vjerovniku), s druge strane i

Z d.d., Školska 21, Velika Gorica, zastupana po direktoru Marku Marić, kao preuzimatelju duga (u daljnjem tekstu: Preuzimatelj duga), s treće strane, sklopili su u Velikoj Gorici, 20.travnja 2021.godine ovaj:

UGOVOR O PREUZIMANJU DUGA br. 17/2021.

Članak 1.

Dužnik duguje Vjerovniku iznos od 500.000,00 kuna po računu broj 234/1/1 od 12. ožujka 2021. godine.

Članak 2.

Dužnik potražuje od Preuzimatelja duga iznos od 500.000,00 kuna po računu broj 32/1/1 od 5.ožujka 2021. godine.

Članak 3.

U svrhu podmirenja međusobnih obveza, Preuzimatelj duga preuzima obvezu plaćanja Vjerovniku iznos od 500.000,00 kuna umjesto dužnika.

Članak 4.

Vjerovnik svojim potpisom daje suglasnost na ugovoreno preuzimanje duga.

Članak 5.

Sve nesporazume proizašle iz ovoga ugovora stranka će pokušati riješiti mirnim putem, a u suprotnome nadležan je Općinski sud u Velikoj Gorici.

Članak 6.

Ovaj Ugovor sastavljen je u 3 (tri) istovjetna primjerka, za svaku ugovornu stranu po jedan.

Dužnik:

Vjerovnik:

Preuzimatelj duga:

Slika 5. Ugovor o preuzimanju duga

Izvor: Autor

Nalog za knjiženje 10. Preuzimanje duga u poslovnim knjigama poduzeća X d.o.o. - dužnika

			Konto	
Red. Br.	Opis	Iznos	Duguje	Potražuje
PS	Potraživanje od poduzeća Z d.d.	500.000,00	120	
PS	Obveza prema poduzeću Y d.o.o.	500.000,00		220
1.	Ugovor o preuzimanju duga br. 2/2020.	500.000,00	220	120

Izvor: Autor

Nalog za knjiženje 11. Preuzimanje duga u poslovnim knjigama poduzeća Y d.o.o. - vjerovnika

			Konto	
Red. Br.	Opis	Iznos	Duguje	Potražuje
PS	Potraživanje od poduzeća X d.o.o.	500.000,00	120	
PS	Ugovor o preuzimanju duga br. 2/2020	500.000,00	1252	120
1.	Naplaćeno po Ugovoru o preuzimanju duga br. 2/2020	500.000,00	1000	1252

Izvor: Autor

Nalog za knjiženje 12. Preuzimanje duga u poslovnim knjigama poduzeća Z d.d. - preuzimatelj duga

			Konto	
Red. Br.	Opis	Iznos	Duguje	Potražuje
PS	Obveza prema društvu X d.o.o.	500.000,00		220
PS	Ugovor o preuzimanju duga br. 2/2020	500.000,00	220	2252
1.	Plaćeno po Ugovoru o preuzimanju duga br. 2/2020	500.000,00	2252	1000

Izvor: Autor

2.6. OBRAČUNSKO PLAĆANJE IZDAVANJEM PRIJENOSA VRIJEDNOSNIH PAPIRA

Iako Jurić i Vukić (2017:19) napominju da neki ekonomisti smatraju da je mjenica zastarjeli instrument plaćanja, u gospodarskoj praksi ona je zadržala svoju ulogu. Primljena mjenica se može prenijeti (indosirati) na svog vjerovnika i na taj se način podmiruje vlastita obveza.

„Mjenica je vrijednosni papir koji glasi na određenu svotu novca i koji svojem imatelju daje pravo da tu svotu naplati od osobe koja se u njoj navodi kao mjenični dužnik“ (Jurić i Vukić 2017:19). Nadalje, prema njima, postoje dvije osnovne vrste mjenica, a to su trasirana i vlastita mjenica. Pravilnikom o obračunskim zavodima, naknadi za posredovanje i

obrascu mjenice propisan je oblik i sadržaj jedinstvenog mjeničnog blanketa čija je uporaba, bitno je za naglasiti, obvezna pri izdavanju trasiranih mjenica, no koristi se i pri izdavanju vlastite mjenice.

Dakle, primljenu mjenicu, prema Juriću i Vukić (2017: 19), poduzetnik može:

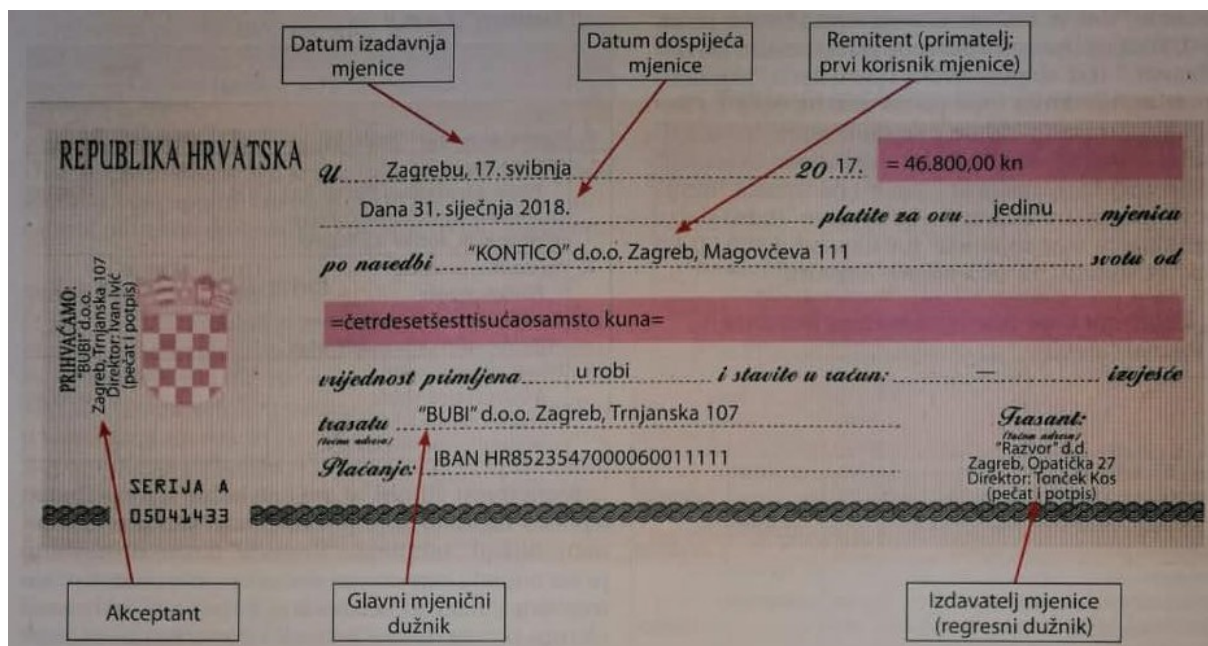
- po dospijeću podnijeti na naplatu glavnom mjeničnom dužniku, ako je u pitanju trasirana mjenica glavni dužnik se naziva trasat
- indosirati (prenijeti) na svog vjerovnika i tako podmiriti svoju vlastitu obvezu
- ili ju eskontirati, što znači prodati je prije njezina dospijeća

Jurić i Vukić (2017:19, 20, 24) objašnjavaju da je trasirana, odnosno vučena mjenica ona kojom njezin izdavatelj (trasant) nalaže drugoj osobi (trasatu) da po dospijeću mjenice isplati korisniku iste (remitentu) ili nekoj drugoj osobi po njegovoj naredbi novčanu svotu koja je naznačena u mjenici. Neovisno o tome radili se o trasiranoj ili vlastitoj mjenici, uputno je vjerovniku (remitentu) predati mjenicu zajedno s popratnim dopisom „*Potvrda o predaji mjenice*“, ta potvrda se sastavlja u slobodnom obliku, ali mora sadržavati sve bitne elemente mjenice:

- oznaku da je mjenica
- bezuvjetni uput da se plati određena svota novca
- ime onoga koji mjenicu treba platiti, dakle ime trasata
- označenje dospelosti
- mjesto gdje se plaćanje treba obaviti
- ime onoga kome se ili po čijoj se naredbi mora platiti, dakle remitentovo ime
- označenje dana i mjesta izdanja mjenice
- potpis izdavatelja mjenice (trasanta)

Ovi bitni elementi trasirane mjenice propisani su NN 74/94, 92/10, čl. 1. Zakona o mjenici.

Izdavanju trasirane mjenice prethodi određeni pravni posao, a najčešće je to prema Jurić i Vukić (2017:20) kupoprodajni odnos između trasanta i trasata. U slučaju da je u ulozi trasanta pravna osoba, mjenicu potpisuje ovlaštena osoba (npr. član uprave d.o.o.-a, d.d.-a odnosno javnog trgovačkog društva ili prokurist). Valja naglasiti da trasat ne postaje glavni mjenični dužnik sve dok svojim potpisom ne potvrdi da prihvaća tu ulogu. Nadalje trasat koji je potpisao, dakle prihvatio ulogu glavnog mjeničnog dužnika, naziva se akceptant. Na slici 7 prikazana je trasirana mjenica.

Slika 6. Trasirana mjenica
Izvor: Jurić i Vukić (2017:20)

2.7. OBRAČUNSKO PLAĆANJE U UVJETIMA BLOKADE RAČUNA

Obzirom na to da osobe u blokadi gube pravo raspolaganja odnosno odlučivanja o korištenju novčanih sredstava istodobno, prema Bakranu (2020), gube pravo i odlučivanja o redosljedu namire svojih tražbina, zbog čega su i obračunska plaćanja u toj i takvoj situaciji zabranjena.

Iz Zakona o provedbi ovrhe na novčanim sredstvima (NN 68/18.-47/20 čl. 15. st. 2.) slijedi: „Ovršenik – poslovni subjekt ne smije sklapati ugovore radi obračunskog plaćanja ako u Jedinstvenom registru računa ima oznaku blokade računa, odnosno zabranu raspolaganja oročenim novčanim sredstvima, ako tim obračunskim plaćanjem kao vjerovnik tražbine onemogućuje ili izbjegava primitak ispunjenja obveze u novcu.“

Prema Jurić (2021:3) važno je istaknuti da spomenuti Zakon o provedbi ovrhe na novčanim sredstvima pod obračunska plaćanja podrazumijeva cesiju, asignaciju i potraživanja (npr. preuzimanje duga), ali ne i kompenzaciju. Stoga se zabrana ne odnosi na njezinu provedbu ako su ispunjeni temeljni uvjeti iz čl. 195. ZOO-a. Ukoliko bi sklapanjem ugovorne kompenzacije vjerovnik izbjegavao ili onemogućio naplatu u novcu u slučaju blokade i takva kompenzacija bi bila zabranjena.

Ako ovršenik odnosno poslovni subjekt obavi obračunska plaćanja u uvjetima blokade računa, prema Zakonu o provedbi ovrhe na novčanim sredstvima predviđena je novčana

kazna u iznosu od 50.000,00 do 500.000,00 kuna. U toj situaciji također će biti kažnjena i odgovorna osoba u poslovnom subjektu u iznosu od 10.000,00 do 50.000,00 kuna za navedeni prekršaj, te ako se radi o fizičkoj osobi koja obavlja registriranu gospodarsku djelatnost ili fizička osoba koja se bavi slobodnim zanimanjem, za obavljanje obračunskog plaćanja u uvjetima blokade računa propisana kazna je od 10.000,00 do 200.000,00 kuna.

2.8. OBRAČUNSKO PLAĆANJE S NEREZIDENTIMA

Prema Božini (2015) nije dopušteno obračunsko plaćanje s nerezidentima ako bi to i takvo plaćanje i naplata imalo ili moglo imati učinak nedopuštenoga kreditiranja ili ako se obračunski oblik plaćanja odnosi na potraživanje odnosno dug iz kapitalnih poslova kupoprodaje:

- nekretnine u RH i udjela u trgovačkim društvima sa sjedištem u RH
- udjela u investicijskim fondovima osnovanima prema propisima RH
- te vrijednosnih papira koji kotiraju ili su izdani u RH, bez obzira na to glase li na stranu valutu ili kune, osim vrijednosnih papira koji su izdani u RH, a kotiraju u inozemstvu.

Za ostale slučajeve obračunskog plaćanja između rezidenata i poslovnih subjekata, od kojih je jedan od sudionika nerezident, prema Božini (2015) ne treba tražiti dopuštenje Hrvatske narodne banke, odnosno, prema čl. VIII. Odluke o plaćanju i naplati u stranim sredstvima plaćanja u zemlji dopuštena su plaćanja i naplate između rezidenata te rezidenata i nerezidenata u devizama koji su posljedica obračunskih oblika plaćanja – cesije, asignacije, preuzimanja duga te drugih oblika namira obveza i potraživanja u kojima je barem jedna od strana nerezident.

Kao i u slučaju obračunskih plaćanja između tuzemnih rezidenata, i u ovom slučaju se preporučuje da plaćanja budu u pisanom obliku i isto tako treba se voditi briga o tome ima li poslovni subjekt blokirani račun, jer u tom slučaju ne smiju obavljati obračunska plaćanja kao što je već spomenuto u prethodnom poglavlju rada.

3. OBRAČUNSKO PLAĆANJE U POSLOVANJU OBRITNIKA

Temeljem čl. 8. st. 1. i 2. Zakona o porezu na dohodak (NN 115/16, 106/18, 121/19, 32/20 u daljnjem tekstu: Zakon) primitcima se smatraju sva dobra koja imaju novčanu vrijednost i koja porezni obveznici ostvaruju radom, obavljanjem djelatnosti, od imovine i imovinskih prava, od kapitala, od osiguranja i drugih primitaka propisanih Zakonom. Prema Božini (2015:185) primitci ovih poreznih obveznika nastaju na temelju novčanog tijeka (gotovinski i putem žiro-računa), no plaćanja kod obrtnika i slobodnih zanimanja i sl. mogu se obavljati gotovinski, bezgotovinski ili putem obračunskih plaćanja. Kao što je već rečeno u prvom dijelu rada, tako i u slučaju obračunskih plaćanja obrtnici i slobodna zanimanja nemaju obvezu evidentirati obračunska plaćanja putem transakcijskog računa u banci. Nadalje naplatu i plaćanja provedena obračunskim načinima plaćanja u pravilu evidentiraju, na temelju vjerodostojnih isprava (izjave o kompenzaciji, sklopljenih ugovora i dr.), u poslovnim knjigama posebice Knjizi primitaka i izdataka (u daljnjem tekstu KPI). Obrazac KPI prikazan je na slici 8. Poduzetnici - obveznici poreza na dohodak (u daljnjem tekstu obrtnici - dohodaši) poslovne primitke i izdatke u KPI priznaju prema načelu blagajne. To znači da se primici i izdaci od poslovnih događaja utvrđuju nakon primljenih uplata odnosno obavljenih isplata.

KNJIGA PRIMITAKA I IZDATAKA														
I. OPĆI PODACI O POREZNOBOM OBVEZNIKU														
1. NAZIV DJELATNOSTI										ŠIFRA DJELATNOSTI				
2. IME I PREZIME PODUZETNIKA/NOSITELJA ZAJEDNIČKE DJELATNOSTI														
3. ADRESA PREBIVALIŠTA /UOBIČAJENOG BORAVIŠTA														
4. OIB PODUZETNIKA/NOSITELJA ZAJEDNIČKE DJELATNOSTI														
II. PODACI O PRIMICIMA														
R. BR.	NADNEVAK PRIMITKA / IZDATKA	BROJ TEMELJNICE	OPIS ISPRAVA	PRIMICI			PDV U PRIMICIMA	UKUPNI PRIMICI	IZDACI			PDV U IZDACIMA	IZDACI IZ ČL. 33. ST. 1. T. 1. I S.	UKUPNO DOPUŠTENI IZDACI
				U GOTOVINI	NA ŽIRO - RAČUN	U NARAVI			U GOTOVINI	PUTEM ŽIRO - RAČUNA	U NARAVI			
1	2	3	4	5	6	7	8	9 (5+6+7-8)	10	11	12	13	14	15 (10+11+12-13-14)

Slika 7. Knjiga primitaka i izdataka

Izvor: Hrvatska obrtnička komora, url.

Prema čl. 19. Zakona o porezu na dodanu vrijednost (Nar. nov., br. NN 73/13, 99/13, 148/13, 153/13, 143/14, 115/16, 106/18, 121/19, 138/20 u daljnjem tekstu: PDV) svi obrtnici

dohodaši sa sjedištem, stalnom poslovnom jedinicom, prebivalištem ili uobičajenim boravištem u tuzemstvu čija vrijednost isporuka dobara i usluga u prethodnoj kalendarskoj godini nije bila veća od 7.500.000,00 kn bez PDV-a, obračunavaju i plaćaju PDV na temelju naplaćenih naknada za obavljanje usluge. To znači da je za ovu skupinu poreznih obveznika temeljno obilježje utvrđivati obvezu PDV-a prema načelu blagajne. Ako bi ti obrtnici – dohodaši premašili iznos od 7.500.000,00 kn, postali bi obveznici poreza na dobitak.

3.1. KOMPENZACIJA

Zbog jednostavnosti obrtnici dohodaši se najčešće služe kompenzacijom. Kod obrtnika (obveznika poreza na dohodak u daljnjem tekstu obrtnici - dohodaši) treba obratiti pozornost na to da, u pravilu, oni evidentiraju naplatu i plaćanja u poslovnim knjigama – posebice KPI na temelju vjerodostojnih isprava, u ovom slučaju Izjave o kompenzaciji. Sama Izjava o kompenzaciji ima, u pravilu retroaktivan učinak, u smislu evidentiranja primitaka u Knjizi primitaka i izdataka jer prije nego li se ispostavi, trebaju biti zadovoljeni uvjeti za provedbu kompenzacije. Ni obrtnici – dohodaši obračunska plaćanja ne moraju evidentirati podnošenjem naloga za plaćanje putem transakcijskog računa u banci, no oni koji kompenzaciju ipak evidentiraju putem žiro-računa, primitke i izdatke tada evidentiraju u KPI na red. br. 6. i 11. *Primitci i Izdaci na žiro-račun*. S druge strane oni koji ne provode kompenzaciju putem transakcijskog računa, primitke i izdatke evidentiraju u stupcu 7 *primitci u naravi* i stupcu 12 *izdaci u naravi* također u KPI. Oni koji svoje potraživanje prebijaju s obvezom za nabavku dugotrajne materijalne imovine u KPI evidentiraju samo primitke u stupac *primitak u naravi* pod rednim br. 7, zbog toga što se ulaganje u dugotrajnu imovinu ne smatra poslovnim izdatkom, te izdatak na temelju dugotrajne imovine nastaje na temelju obračuna amortizacije.

3.2. CESIJA

Prema Božini (2015:187) pri sklapanju ugovora o cesiji nastaje nekoliko odnosa, o čemu ovisi i evidentiranje u poslovnim knjigama poreznih obveznika koji obavljaju samostalnu djelatnost. Na temelju odnosa cedent – cesus, za poreznog obveznika koji obavlja samostalnu djelatnost, u smislu evidencije u KPI ne nastaje poslovni događaj, neovisno je li porezni obveznik cedent ili cesus, zbog toga što primitak nastaje podmirivanjem potraživanja što se u ovom slučaju ne događa. Nakon sklapanja ugovora o cesiji, između cedenta i cesionara, ovaj odnos (cedent - cesus) prestaje postojati po osnovi konkretnog potraživanja iz ugovora o cesiji, te cesus u novonastaloj situaciji tada duguje novom vjerovniku – cesionaru. No ako cedent ima dospjelu obvezu prema cesionaru, na temelju sklopljenog ugovora o cesiji,

dolazi do nastajanja primitaka i izdataka. Kada se sklopi ugovor o cesiji dolazi do odnosa između cedenta i cesionara, odnosno vjerovnika i novog vjerovnika na kojeg prelazi potraživanje od dužnika (cesusa). Budući da poslovni događaj nastaje sklapanjem ugovora, ova dva sudionika u Knjizi primitaka i izdataka u tom će trenutku istodobno evidentirati primitak u naravi. Ako se obrtnik – dohodaš u odnosu pojavljuje u ulozi dužnika (cesusa), izdatak će u KPI evidentirati u trenutku plaćanja novom vjerovniku (cesionaru), a ako je riječ o nabavi dugotrajne imovine, izdatak se neće evidentirati, jer se u ovom slučaju izdatak evidentira putem amortizacije.

3.3. ASIGNACIJA

Kao što je već spomenuto, asignacija je postupak kada uputitelj (asignant) ovlasti upućenika (asignata) da za njegov račun izvrši nešto trećoj osobi primatelju upute (asignataru). U slučaju kada je uputitelj obrtnik – dohodaš i obveznik PDV-a, primitke i izdatke evidentira u obrazac KPI. Također i primatelj upute, koji do trenutka sklapanja ugovora potražuje od asignanta, primitak po ugovoru o asignaciji (doznakom upućenika) evidentira u pripadajuće stupce obrasca KPI.

3.4. PREUZIMANJE DUGA

Kod preuzimanja duga, kao što je već spomenuto u završnom radu, dužnikove obveze ostaju iste, a između preuzimatelja duga i vjerovnika postoji ista obveza koja je do tada postojala između prijašnjeg dužnika i vjerovnika. Kada stari dužnik i preuzimatelj duga zaključe ugovor o preuzimanju duga, dostavljaju ga vjerovniku koji svojim potpisom potvrđuje pristanak na ugovoreno preuzimanje duga. U slučaju da je vjerovnik pristao na novog dužnika (preuzimatelja duga) prestaje obveza starog dužnika prema njemu. Uzmemo li za primjer slučaj u kojemu je nakon ugovora o preuzimanju duga preuzimatelj duga primio račun od starog dužnika iz ugovora za obavljenju uslugu, uslijedit će slijedeće: vjerovnik u knjizi izdanih (izlaznih računa) (u daljnjem tekstu: I-RA) bilježit će izdani račun prema tadašnjem (starom) vjerovniku. U Obrazac KPI vjerovnik upisuje primitak s osnove naplate računa po ugovoru o preuzimanju duga s pripadajućim datumom a za račun od stvarnog datuma nastalog potraživanja od tadašnjeg dužnika. Stari dužnik bilježi u obrascu U-RA primljeni račun od svog vjerovnika, a u posebnom stupcu upisuje datum nastanka ugovora i ukupan iznos. Budući da je ovaj subjekt, stari dužnik, naknadno obavio uslugu i izdao za tu uslugu račun novom dužniku, preuzimatelju duga, on tada bilježi u obrascu I-RA pod datumom izdanog računa taj iznos. Stari dužnik također na temelju izdatka s osnove ugovora o preuzimanju duga, evidentira u obrascu KPI taj izdatak. Ovaj porezni obveznik i

preuzimatelj duga su odlučili kompenzirati (prebiti) svoja potraživanja. Stari dužnik je poslao preuzimatelju duga izjavu o kompenzaciji. Na temelju nje a za izdani račun, on u KPI bilježi i primitak. Preuzimatelj duga, dakle bilježi u obrascu U-RA primljeni račun od starog dužnika iz ugovora o kompenzaciji. U posebnom stupcu upisuje datum prijetoja i iznos, s druge strane u obrascu KPI bilježi izdatak s osnove kompenzacije. Nakon što podmiri preuzet dug vjerovniku na temelju ugovora o preuzimanju duga, on to ne evidentira u obrascu KPI jer temeljem doznake podmiruje obvezu starog dužnika tj. postupa kao da vraća zajam, a povrat zajma se ne evidentira u obrascu KPI.

4. ZAKLJUČAK

U situaciji kad je likvidnost sudionika platnog prometa otežana, obračunsko plaćanje postaje sve izraženiji oblik izmirenja novčanih obveza i potraživanja sudionika u platnom prometu u zemlji. Navedeno vrijedi posebice za trenutnu situaciju u Republici Hrvatskoj kada je u velikoj mjeri izražena nelikvidnost zbog novonastale situacije uzrokovane pandemijom korona virusa.

Obračunsko plaćanje je namira međusobnih obveza i potraživanja između sudionika obračunskog plaćanja bez uporabe novčanih sredstava, a provodi se kompenzacijom, cesijom, asignacijom, preuzimanjem duga te drugim oblicima namire međusobnih obveza i potraživanja.

Obračunska plaćanja su dopuštena i u slučaju kada je jedna od ugovornih strana nerezident zbog liberalizacije tržišta i slobode kretanja kapitala.

Ovršeniku koji ima blokiran račun zabranjeno je obavljanje obračunskih plaćanja za što su predviđene i novčane kazne.

Kompenzacija je u praksi posebno atraktivan i koristan jer se na jednostavan i ekonomičan način provodi podmirenja obveza. Ovisno o broju sudionika razlikujemo jednostranu, dvostranu (sporazumnu/dobrovoljnu/ugovornu) i višestranu (multilateralnu) kompenzacija. Kompenzacija može biti potpuna kada je iznos/svota potraživanja jednaka iznosu/svoti obveze te djelomična kada su potraživanja veća ili manja od obveze pri čemu se nakon obavljenog prijeboja, osobi s većim potraživanjem, podmiruje preostala razlika na način kako je utanačeno.

Cesija predstavlja prijenos tražbine s dosadašnjeg vjerovnika (cedenta/ustupitelja) na novog vjerovnika (cesionara/primatelja). Za ustup tražbine nije potreban pristanak dužnika (cesusa), ali je cedent dužan obavijestiti cesusa o ustupanju.

Razlikovanje asignacije i cesije te nekih drugih ugovora u praksi zna biti problematično. Iako asignacija, cesija i preuzimanje duga imaju jednak financijski učinak, ona se u potpunosti razlikuju. Kada je riječ o asignaciji, tada moraju postojati tri odnosa.

Preuzimanje duga je ugovor kojim se preuzima dug između dužnika i preuzimatelja duga, na koji je pristao vjerovnik. Isto kao kod cesije i u slučaju preuzimanja duga dolazi do ispadanja jednog subjekta u ovom slučaju dosadašnjeg dužnika.

5. LITERATURA

KNJIGE:

1. Belak, V. et. al, (2014) *Računovodstvo poduzetnika s primjerima knjiženja, Knjiga I.*, Zagreb, *Računovodstvo revizija i financije*
2. Vranar, K. et. al, (2019) *Poslovanje obrtnika, slobodnih zanimanja i poljoprivrednika II. dopunjeno i izmijenjeno izdanje*, Zagreb

ČASOPISI:

1. Bakran, D (2019) *Obračunska plaćanja, Računovodstvo i financije 2019 (10)*
2. Bakran, D (2020) *Računovodstveni tretman obračunskih plaćanja, Računovodstvo i financije 2020 (10)*
3. Božina, A (2020) *Obračunska plaćanja kod samostalnih djelatnosti. Računovodstvo revizija i financije, 2015 (10)*
4. Jurić, Đ (2014) *Obračunska plaćanja, Računovodstvo revizija i financije, 2014 (9)*
5. Jurić, Đ i Vukić K (2017) *Poslovanje s mjenicama, Računovodstvo revizija i financije 2017 (6)*
6. Jurić, Đ (2021) *Obračunska plaćanja, Računovodstvo revizija i financije, 2021 (3)*
7. Milotić, I (2015) *Prijeboj (kompenzacija) u obveznim odnosima, Računovodstvo revizija i financije, 2015 (10)*
8. Milotić I (2020) *Asignacija (uputa) u praksi, Računovodstvo revizija i financije 2020 (3)*

INTERNETSKI IZVORI:

1. Hrvatska obrtnička komora
URL: <https://www.hok.hr/>
2. Narodne novine (2012): *Zakon o provedbi ovrhe na novčanim sredstvima*, Narodne novine d.d., Zagreb, broj 112, čl. 14.
URL: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2018_07_68_1389.html
3. Narodne novine (2018): *Zakon o obveznim odnosima*, Narodne novine d.d.
URL: <https://www.zakon.hr/z/75/Zakon-o-obveznim-odnosima>
4. Narodne novine (2013): *Zakon o porezu na dodanu vrijednost*, Narodne novine d.d.
URL: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2013_06_73_1451.html

5. Narodne novine (2021): Zakon o porezu na dohodak, Narodne novine d.d.
URL: <https://www.zakon.hr/z/85/Zakon-o-porezu-na-dohodak>
6. Poljičak, A (2008) Obračunska plaćanja – asignacija i preuzimanje duga
URL: https://bib.irb.hr/datoteka/1052844.11-2008_Obraunska_plaanja_-_asignacija_i_preuzimanje_duga.pdf
7. VSRH, Revt 108/2005-2 od 13. rujna 2009.
URL: <https://sudskapraksa.csp.vsrh.hr/decisionPdf?id=090216ba8052dd79>
8. VTSRH, Pž 6510/2009-3 od 19. veljače 2014
URL: <https://sudskapraksa.csp.vsrh.hr/decisionPdf?id=090216ba803cf113>

6. POPIS NALOGA ZA KNJIŽENJE, TABLICA I SLIKA

NALOZI ZA KNJIŽENJE

Nalog za knjiženje 1. Kompenzacija u poslovnim knjigama poduzeća X d.o.o.	7
Nalog za knjiženje 2. Kompenzacija u poslovnim knjigama poduzeća Y d.o.o.	7
Nalog za knjiženje 3. Kompenzacija u poslovnim knjigama poduzeća X d.o.o.	10
Nalog za knjiženje 4. Cesija u poslovnim knjigama poduzeća Y d.o.o. - cedenta.....	12
Nalog za knjiženje 5. Cesija u poslovnim knjigama poduzeća Z d.o.o. - cesionar	13
Nalog za knjiženje 6. Cesija u poslovnim knjigama poduzeća X d.o.o. - cesus	13
Nalog za knjiženje 7. Asignacija u poslovnim knjigama poduzeća X d.o.o. - asignanta.....	19
Nalog za knjiženje 8. Asignacija u poslovnim knjigama poduzeća Y d.o.o. - asignata.....	19
Nalog za knjiženje 9. Asignacija u poslovnim knjigama poduzeća Z d.o.o. - asignatara	19
Nalog za knjiženje 10. Preuzimanje duga u poslovnim knjigama poduzeća X d.o.o. - dužnika	22
Nalog za knjiženje 11. Preuzimanje duga u poslovnim knjigama poduzeća Y d.o.o. - vjerovnika	23
Nalog za knjiženje 12. Preuzimanje duga u poslovnim knjigama poduzeća Z d.d. - preuzimatelj duga	23

SLIKE:

Slika 1. Izjava o kompenzaciji	6
Slika 2. Višestruki prijeboj (kompenzacija)	9
Slika 3. Ugovor o cesiji	12
Slika 4. Ugovor o asignaciji	18
Slika 5. Ugovor o preuzimanju duga	22
Slika 6. Trasirana mjenica	25
Slika 7. Knjiga primitaka i izdataka	27

TABLICA:

Tablica 1. Razlike jednostrane i sporazumne kompenzacije	8
--	---

6. KRATICE

I-RA – Knjiga izlaznih računa

KPI – Knjiga primitaka i izdataka

PDV – Porez na dodanu vrijednost

U-RA – Knjiga ulaznih računa

ZOO – Zakon o obveznim odnosima

IZJAVA O AUTORSTVU RADA

Ja, **Karla Hodak**, pod punom moralnom, materijalnom i kaznenom odgovornošću, izjavljujem da sam isključivi autor završnog/diplomskog rada pod naslovom **Obračunska plaćanja u poslovanju poduzetnika** te da u navedenom radu nisu na nedozvoljen način korišteni dijelovi tuđih radova.

U Požegi, srpanj 2021.

Ime i prezime studenta
